

LAUSUNTO

14.5.2024

Hallintovaliokunnalle

Lausunto: HE 28/2024 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta annetun lain 20 ja 21 §:n väliaikaisesta muuttamisesta

Valtioneuvoston ihmiskaupan vastaisen työn koordinaattori kiittää mahdollisuudesta lausua otsikkoasiassa. Koordinaattori on sijoitettu oikeusministeriöön.

Esitetyllä leikkauksella voi arvioida olevan merkittävä vaikutus erityisesti, kun puhutaan ihmiskaupan uhreista, joilla on vain rajalliset mahdollisuudet parantaa toimeentuloaan omalla toiminnallaan. Ylipäättään alttiuden hyväksikäytölle voi ennakoida kasvavan, erityisesti kun puhutaan jo valmiiksi matalasta toimeentulotasosta, jota esityksellä edelleen leikattaisiin.

Kokoavasti esityksen voi ihmiskaupan vastaisen työn näkökulmasta arvioida paitsi kasvattavan alttiutta hyväksikäytölle myös vaikeuttaa ihmiskaupan ja työperäisen hyväksikäytön ilmituloa ja rikosvastuun tehokasta toteutumista sekä kasvattaa riskiä uudelleen uhriksi joutumiselle.

Esityksen erilaisia kielteisiä vaikutuksia on tuotu esityksessä avoimesti esille. Niitä ei kuitenkaan ole huomioitu esitettävissä lakimuutoksissa lukuun ottamatta sitä, että verrattuna alkuperäiseen lakiluonnokseen vastaanottorahaa pienennetään muita vähemmän yksinhuoltajilla ja perheillä, joissa on 10-17-vuotiaita lapsia.

Esityksessä esimerkiksi todetaan, että yksityismajoituksessa asuvat ovat muita vastaanottopalveluja saavia alttiimpia hyväksikäytölle, ja toimeentulon heikkeneminen voi lisätä riskiä. Lisäksi esityksessä todetaan, että vastaanottorahan pienuus voi joissakin tilanteissa johtaa myös siihen, ettei yksityismajoituksessa asuvalla ole intressiä käydä vastaanottokeskuksessa vastaanottorahaa saadakseen, jolloin yhteydenpito viranomaisten ja yksityismajoituksessa asuvan välillä heikkenee. Tämä voi esityksen mukaan lisätä alttiutta hyväksikäytölle.

Esityksessä myös todetaan, ihmiskaupan lapsiuhrit ovat erityisen haavoittuvassa asemassa. Edellisessä valtioneuvoston ihmiskaupan vastaisessa toimintaohjelmassa (2021 – 2023) arvioidaan, että lapsiin ja nuoriin kohdistuva ihmiskauppa jää usein piiloon, vaikka

Postiosoite
Postadress

Oikeusministeriö
PL 25
FI-00023 Valtioneuvosto
Finland

Käyntiosoite
Besöksadress

Eteläesplanadi 10
00130 Helsinki
Finland

Puhelin
Telefon

0295 16001
Internat.
+358 295 16001

Faksi
Fax

09 160 67730
Internat.
+358 9 160 67730

S-posti, internet
E-post, internet

kirjaamo.om@gov.fi
www.oikeusministerio.fi
www.justitieministeriet.fi

lapsilla ja nuorilla arvioidaan olevan korostunut riski joutua ihmiskaupan uhreiksi. Auttamisjärjestelmässä on tähän mennessä ollut vuosittain suhteellisen pieni määrä alaikäisiä uhreja. Sen sijaan järjestelmän piirissä on ollut huomattavan paljon ihmiskaupan uhrien lapsia. Myös nämä uhrien lapset voivat olla tukitoimien tarpeessa, ja heillä on riski joutua itse hyväksikäytön ja ihmiskaupan uhreiksi. Esityksen mukaan sen vaikutuksia tulisi näiltä osin seurata erityisen tarkasti sen varmistamiseksi, ettei vastaanottopalveluiden piirissä olevien perheiden, lasten ja nuorten altistuminen hyväksikäytölle kasva. Tähän näkemykseen voi yhtyä.

Esityksen mukaan vastaanottorahan pienentäminen saattaa kasvattaa ilman oleskelu-oikeutta maassa oleskelevien määrää, mikäli henkilö arvioi, että hänellä olisi paremmat edellytykset toimeentuloon laittomasti maassa oleskelevana kuin vastaanottojärjestelmän asiakkaana. Myös tämä saattaa altistaa ihmisiä hyväksikäytölle. Sosiaali- ja terveysministeriö valmistelee esitystä, jolla poistetaan laittomasti maassa olevilta oikeus muihin kuin kiireellisiin sosiaali- ja terveyspalveluihin sekä sosiaaliturvaan. Eri esitysten yhteisvaikutuksia haavoittuvassa asemassa oleviin ihmisiin, kuten ihmiskaupan uhreihin, tulisi arvioida.

Esityksen mukaan Suomen verrokkimaassa Ruotsissa Migrationsverketin mukaan päivärahan matala taso on johtanut tilanteeseen, jossa yksityismajoituksessa majoittuvilla henkilöillä ei ole juurikaan kannustinta olla yhteydessä viranomaisiin. Yksityismajoituksessa asuvat eivät välttämättä hae lainkaan vastaanottokeskuksen myöntämää päivärahaa tai muita etuuksia, vaan hankkivat toimeentulonsa itse tai turvautuvat sosiaalisen verkostonsa tukeen. Migrationsverketin mukaan osa hakijoista työskentelee epämääräisissä työsuhteissa alttiina hyväksikäytölle.

Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmän arvion mukaan vastaanottorahan pienentäminen saattaa vaikeuttaa ihmiskaupan ja työperäisen hyväksikäytön ilmituloa. Kuten esityksessä todetaan, mikäli ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmän tarjoama toimeentulo johtaisi käytännössä taloudelliseen ahdinkoon, ei uhri välttämättä haluaisi tukeutua auttamisjärjestelmän tarjoamaan apuun. Tällöin uhrin kokema hyväksikäyttö ei tulisi viranomaisten tietoon. Tähän näkemykseen voi perustellusti yhtyä. Tällä voisi olla kielteisiä vaikutuksia myös rikosvastuun tehokkaaseen toteutumiseen ihmiskauppa- ja hyväksikäyttötilanteissa. Myös uudelleen uhriksi joutumisen riski voi kasvaa, mikäli vastaanottoraha ei tarjoaisi riittävää toimeentulon turvaa.